

„KIRPIČIKI“: FOLKLORISTIKA I KULTURNAJA ANTROPOLOGIJA SEGODNJA. Moskva: Ruská státní humanitní univerzita, 2008, 588 s., ISBN 978-5-7281-1042-2.

Ruská folkloristika a kulturní antropologie prošly za poslední desetiletí výraznými změnami: čelily novým vědeckým výzvám a nacházely nové způsoby jejich řešení. V recenzovaném *festschriftu*, uspořádaném na počest 65 let Sergeje J. Někljudova a vydaném k oslavě čtyřiceti let jeho badatelské činnosti, nalezneme popis nových vědeckých přístupů v ruské folkloristice a antropologii, rozbor dříve neanalyzovaných textů a diskuze o nových teoriích a tendencích ve studiu folklorního materiálu. Konkrétními tématy jsou například mytologie domorodých národů Sibiře a Severní Ameriky, evropské ústní a literární epické tradice, ruský „tradiční“ versus ruský městský folklor, současné městské písně, anekdoty a vtipy.

V současné době je v Rusku vydávání textů na folkloristická témata v podobě samostatných knih (tedy nikoliv „pouze“ v odborném časopise) poměrně vzácné. Proto je velice potěšující, že v roce 2008 vyšla kniha „Cihly“: *Folkloristika a kulturní antropologie dnes*, z jejíhož názvu je zřejmé, že se její autoři a editoři pokusili o komplexní a interdisciplinární pohled na problematiku folkloru a o charakteristiku moderní ruské folkloristiky, a to perem různých specialistů. Kniha je věnovaná známému folkloristovi, antropologovi a sociologovi Sergeji Někljudovovi a v mnoha ohledech navazuje na jeho vědecký výzkum a rozvíjí jeho teorie.

Jak je řečeno hned v úvodu, každá tematická část sborníku je spojena s konkrétním okruhem Někljudovových vědeckých zájmů. Text je tedy členěn nikoli chronologicky, nýbrž podle souladu konkrétní části se specifickou výzkumnou oblastí. Ve sborníku najdeme celkem devět takovýchto tematických částí. První část se nazývá *Šíření mytologie, eposů a folkloru* a pojednává témata, kterým se S. Někljudov během své vědecké činnosti věnoval snad nejvíce (Berezkin, Ju. E.: Alkor, hrnec a pes, Belova, O. V., Petruhin, V. Ja.: „Živý oheň“ ve světě srovnávací mytologie, Napolskih, V. V.: Batyr Pezdet — kdo je kdo v udmurtském folkloru?, Procházková, K.: Proč je medvěd připraven o svůj kožich?, Davletšin, A. M.: Jak by měla vonět žena? Další rozšířený mytologický motiv, Koz'min, A. V.: Šíření eposu ve Starém světě a sociální struktury tradic, Borinskaja, S. A.: Mléko, alkohol, houby a také geny a národy).

V části druhé *Scénáře narativity — scénáře každodennosti* najdeme studie věnující se na první pohled velmi různorodým tématům, která však spojuje jedno — obecně chápáná narativita (Litvina, A. F., Uspenskij, F. B.: Podoba ideálního pána: Proč byla milována knížata v předmongolském Rusku?, Michajlova, T. A.: Podhrozenci a jak se s nimi vypořádat? Folklor a realita, Moroz, A. B.: Lesní domluva: mytický obřad, Čerednikova, M. P.: Halucinace a/nebo folklor, Safronov, E. V.: O věrohodnosti snů, Razumova, I. A.: Konstruování historie v poetické kronice měst, Achmetovem, M. V., Golovin, V. V.: Pohled na svět z kabiny strojvedoucího: profesní diskurz řidičů lokomotiv, Miljukova, E. V.: Z vrátnice do sprch: dělničtí básníci v jihouralském továrenském obrazu světa, Žigarina, E. E.: „Slečno, no tak, slečno!“: o celé řadě dialogů z filmových scénářů, Aleksejevskij, M. D.: Historie formování subkultury prankerů [telefonní výtržníci] v Rusku).

Třetí část nese název *Vypravěč a epos* a věnuje se problematice vztahu narace a vypravěče, kterou se S. Někljudov výrazně zabýval začátkem 90. let (Bailey, J.: Konflikt

mezi rytmem slovního textu a hudebním rytmem ve svatebních písničkách zaznamenaných ve Vologodském kraji, Vozjakova, N. V.: Slepí pěvci ve Španělsku, Rangochev, K.: Pítí vína v kontextu eposu). Čtvrtá část s názvem *Literárnost / ústnost* zpracovává problematiku, které se ruská (a před tím i sovětská) folkloristika věnuje již dlouho, a to klasifikace folkloru a jeho rozdělení na psané a orální typy (Matjušina, I. G.: Román o Tristanovi ve Skandinávii, Levinton, G. A.: Děj eposu o Digenisu Akritovi a poznámky o typologii epických hrdinů, Petrov, N. V., Petrova, N. S.: Přimluďte se za chudáka Kostěje, Hister, M. A.: „Lidé, labutě či serafíni“: pohádkové a mytologické motivy o labutích v poemě N. Gumileva *Gondla*, Itkin, I. B.: Písňe západních Slovanů v *Zločinu a trestu?*, Polivanov, K. M.: O možných zmínkách o pohádce *Pták Ohnivák a carevna Vasilisa* ze sbírky *Ruské lidové pohádky* A. N. Afanasjeva v ruské literatuře z počátku 20. století: od poznámek ke komentářům, Kuzněcova, V. S.: Včela a moucha v legendách a pověrách folklorní Bible: ruské zápisky ze Sibiře, Lurie, M. L., Mírgorodská, N. N.: Básně z období války, Vladimira Blaune: Zkušenosti s publikací „naivní“ poezie).

Pátá část se nazývá *Pragmatika folkloru* a věnuje se pragmatice hmotných i nehmotných folklorních fenoménů (Levkievskaja, E. E.: Byličky jako ústní žánr, Christoforova, O. B.: Koncepty „vědění“ a „dělání“ v lidové kultuře, Tolstaja, S. M.: Formule sebezapření v zaklínadlech, Riftin, B. L.: Funkce čínských lidových obrazů, Pančenko, A. A.: Dopisy neštěstí: politika a folklor). Šestá část s názvem *Městské písňe* se zaměřuje na téma, k němuž se badatelé výrazněji obrátili až po rozpadu SSSR (Timenčik, R. D.: Zpívejme, přátelé!, Leontjev, S. T.: Písňe a zpěv v pionýrských rituálech, Arkhipova, A. S.: Jak zemřela Olja a narodil se folklor, Bašarin, A. S.: Jiné cihly: něco z folkloru folkloristů, Archipova, A. S., Mikhailik, E. Ju.: Čížek, měsíc a trochej — přechťi tu stať co nejrychleji!).

Část číslo sedm se nazývá *Folklor a humor*; zde se můžeme dočíst o nových výzkumných směrech ruské folkloristiky, například studiu anekdot a vtípů apod. (Ždanova, V., Fruchtman, Ja.: Národnost: blbec. Poloviční cizinci ve vtipech, Vizani, F.: „Maminka Oděsa miluje tatínka Brighton...“: zápisky oděských vtípů v zámoří, Cendina, A. D.: O jednom z žánrů mongolského folkloru). V části číslo osm s názvem *Sémantika textů* se dá vysledovat jak interdisciplinární přístup, tak silný vliv lingvistiky, která v Rusku vždy hojně ovlivňovala další humanitní vědy, folkloristiku nevyjímaje (Bajburin, A. K.: Zápisky o „ruském štěstí“, Civjan, T. V.: O jednom případě „sémantické homonymie“ v ruské tradici).

Poslední a závěrečná část se nazývá *O folkloru a folkloristech* (E. E. L.: Z etnolingvistického slovníku „Slovanské starožitnosti“, Kolosov, V. B.: Kořeny a předkové neboli *Real Purusha*. Podle údajů z etnobotaniky, Dolgij, B. S.: Folklorismus v tvorbě N. Ruského, Riftin B. L.: Dva folkloristé při hledání vypravěče. Někljudovské příběhy. Převyprávěl D. P. Bak, Všude samí ochotníci... Sběrka V. B. Kolosové).

Bohužel je na místě zmínit jistou nevyrovnanost v náplni jednotlivých částí. Svým rozsahem se velmi zřetelně odlišují například první, druhá a čtvrtá část, a to nejen počtem studií, ale i jejich obsáhlostí, a především detailností prostudovaného materiálu. Jen v části věnované psanému a ústnímu folkloru je popisován výzkum na základě materiálů z velice různorodých zdrojů: ságy středověké Skandinávie, byzantského eposu o Digenisu Akritovi, literárních textů 19. a 20. století, poezie druhé svě-

tové války, ruských pohádek o Kostějovi, a dalších. Stejně různorodá je i první část, kde je otázka principů šíření mytologie, eposů a folkloru rozebírána z pohledu hned několika oborů — vedle folkloristiky například komparativní mytologie, sociokulturologie a genetiky, zatímco v ostatních částech nejsou fenomény zkoumány zdaleka tak detailně. Velice zajímavému fenoménu folklorního vypravěče (neboli epického vypravěče, část 3) jsou věnovány bohužel jen tři statě, a sémantice folklorních textů (část 7) pouze dvě.

Zároveň musíme podotknout, že ve sborníku narazíme i na texty, které nelze jednoznačně zařadit do konkrétní části, protože se v nich prolíná několik tematických okruhů. Příkladem může být článek K. Procházkové, kde se autorka zabývá způsoby vývoje a evoluce syžetů a motivů ve folklorních textech, nebo stať I. G. Matjušiny o evoluci románu o Tristanovi ve Skandinávii, která se rovněž věnuje vývoji motivů a způsobů podání mytologického textu. Sborník rovněž obsahuje i články méně odborné povahy, které by mohly být zajímavé pro širší veřejnost, například stať A. S. Bašarina *Folklor folkloristů*. Tuto povahu má v širším kontextu i celá devátá část, která má spíše volnější charakter a kde si mimo jiné můžeme přečíst záznamy příběhů odehrávajících se během odborných konferencí či seminářů, historky z terénních výzkumů a podobně. Nejsilnější stránkou tohoto sborníku je různorodost a pestrost pohledů, metodologie a i celkové množství popisovaných jevů. Poskytuje tak možnost se nejen seznámit se současnými směry v ruské folkloristice a antropologii, ale zároveň komplexně posoudit jak úroveň současného výzkumu, tak aktuálnost konkrétních témat.

Irina Ruchkina